

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Kansallisarkisto toteaa, että digitaalisen kulttuuriperinnön merkitys sekä kulttuuriperintöoikeuksien toteutumisen, uusien palveluiden että kriisinkestävyyden osalta tunnustetaan kulttuuriperintöstrategiassa varsin hyvin.

Euroopan komissio edellyttää, että jäsenvaltiot laativat omat kansalliset kulttuuriperintöstrategiansa. Tässä yhteydessä komissio on esittänyt kaiken eurooppalaisen kulttuuriperinnön saattamisen digitaaliseen muotoon. Tätä taustaa vasten Kansallisarkisto lausuu, että digitointiasteen kasvattamisesta pitäisi kulttuuriperintöstrategiassa tehdä konkreettisempia ja vaikuttavampia toimenpidelinjauksia kuin mitä nyt on esitetty, jotta strategia olisi paremmin linjassa komission tavoitteiden kanssa.

Kansallisarkisto haluaa nostaa esiin myös Kulttuuriperintöstrategian ilmiselvän yhteyden Yhteiskunnan turvallisuus-strategiaan vuodelta 2017, mutta jota nyt ei mainita kulttuuriperintöstrategiassa ollenkaan.

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

Kansallisarkisto korostaa, että kulttuuriperintö sisältää käsitteenä myös kirjallisen ja asiakirjallisen kulttuuriperinnön eikä esimerkiksi pelkästään maisemia, esineitä, rakennuksia ja ympäristöjä, toisin kuin strategiasta paikoitellen saa tällä hetkellä käsityksen.

Kulttuuriperintöstrategiassa tulisi paremmin huomioida myös strategian suhde Euroopan komission kulttuuriperinnön data-avaruuteen ja toisaalta kansalliseen Digikompassiin.

Kommenttinne lukuun 5.1

Kansallisarkisto haluaa nostaa esiin, että kaikkien kulttuuriperintöön osallistumisen ja vaikuttamisen tukeminen edellyttää kulttuuriperintöalan toimijoiden riittävää rahoitusta.

Vuorovaikutteisten ja sovittelevien toimintamallien luomisessa olisi hyvä huomioida kansainvälinen yhteistyö ja olemassa olevat toimintamallit muissa Euroopan maissa ja kulttuuriperintösektorin toimijoiden yhteistyöelimissä.

Kansallisarkisto kiittää toimenpidelinjausta, jossa digitaalisuus ja teknologia ymmärretään keinona varmistaa kulttuuriperinnön pitkäaikainen säilyminen. On kuitenkin hyvä muistaa, että teknologia tai digitaalisuus eivät liity vain säilyttämiseen, vaan niillä on keskeinen rooli kulttuuriperintöaineistojen käytettävyyteen ja saavutettavuuteen ajasta ja paikasta riippumatta ja näin ollen sen mahdollistamisessa, että jokaisella olisi pääsy kulttuuriperinnön pariin.

Kansallisarkisto haluaa kiinnittää huomiota myös siihen, että kulttuuriperintötoimijat on nyt esitetty ongelmattomasti kulttuuriperinnön välittäjinä ja tulkitsijoina eikä niinkään sen vaalijoina, mahdollistajina tai käyttöön saattajina.

Kulttuuriperinnön vahvistuminen yhteisöjen voimavarana edellyttää kulttuuriperinnön tunnettuuden ja tietoisuuden lisäämistä ja tässä eri toimijoilla on valtavan suuri rooli.

Kommenttinne lukuun 5.2

Kansallisarkisto esittää, että viimeistään toimenpideohjelmavaiheessa pitäisi löytää keinot määritellä ja mitata kulttuuriperintösektorin nykyinen ja (digitaalisen) tavoitetilan hiilijalanjälki, jolloin todelliset vaikutukset voitaisiin arvioida tutkittuun tietoon perustuen. Tässä yhteydessä tulisi huomioida myös rakennusten ja logistiikan vaikutukset eikä ainoastaan digitaalista ilmastokuormaa.

Kommenttinne lukuun 5.3

Kansallisarkisto haluaa muistuttaa, että kulttuuriperintökasvatusta ei voi tehdä ilman kulttuuriperintötoimijoita tai muistiorganisaatioita, vaikka näitä ei ole huomioitu tässä kohdin mitenkään.

Samoin Kansallisarkisto huomauttaa, että kohdassa ”Kulttuuriperinnön tutkimus on monitieteistä ja kansainvälistä ja sen tuloksia hyödynnetään laajasti” kirjallinen ja asiakirjallinen kulttuuriperintö puuttuvat kulttuuriperinnön määritelmästä tässä yhteydessä kokonaan. Strategiassa olisi hyvä ottaa huomioon valmisteilla oleva arkistolaki, jossa määrätään asiakirjallisen kulttuuriperinnön hallinnasta, säilyttämisestä uudelleen käytöstä ja suojelusta.

Kohdassa ”Kulttuuriperintö on kattavaa, ajantasaista, yhteen toimivaa ja laajasti käytössä” olisi tärkeää huomioida, että pelkkä digitointi tai digitaalisten aineistojen säilyttäminen ei riitä, vaan vielä tärkeämpää on huolehtia digitaalisten aineistojen käytöstä, saatavuudesta ja löydettävyydestä.

Kommenttinne lukuun 5.4

-

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

Kansallisarkisto pitää hyvänä, että strategiassa kulttuuriperintötoimijoilla nähdään olevan potentiaalisia uusia rooleja datatalouden toimintaympäristössä. Strategia tuntuu kuitenkin ottavan huomioon vain museosektorin toimijat. Samoin olisi hyvä tarkastella digitaalisten kulttuuriperintösisältöjen kaupallistamista suhteessa esimerkiksi Faron sopimukseen. Miten voidaan kaupallistaa jotain, joka kuuluu kaikille?

Strategiassa kuvattu visio tekijänoikeuksien alaisen materiaalin paremmasta saatavuudesta tekijänoikeuskorvausten kasvattajana toteutuu vain, jos tekijä on joku tunnettu taiteilija. Usein kulttuuriperintölaitosten aineistojen tekijänoikeuden omistaja on joku edesmennyt tuntematon ja oikeuksien nykyistä haltijaa on käytännössä mahdoton selvittää, etenkin nykyisessä tietosuojaympäristössä. Jos tekijänoikeuskorvauksia halutaan kasvattaa, pitäisi sitä varten luoda selkeät korvausinstrumentit, joilla näitä kansan tuotoksia voisi hyödyntää.

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

Kiinnittäisimme huomiota Kansallisarkistoa ja sen tehtäviä kuvaaviin kohtiin strategian kolmannessa luvussa.

Kansallisarkiston kokoelmat käsittävät yli 280 hyllykilometriä viranomaisten, yksityishenkilöiden ja yhteisöjen aineistoja. Valtaosa valtion virastojen, laitosten, tuomioistuinten ja toimielinten aineistoista talletetaan lakisääteisesti Kansallisarkistoon. Arkiston kokoelmat ulottuvat keskiajalta nykypäivään ja ne koostuvat Suomen historian kannalta ainutlaatuisista asiakirjoista, kuvista ja kartoista. Digitoituja kokoelmia on yli 150 miljoonaa tiedostoa, joista yli 70 miljoonaa sivua on myös sisältötunnistettu. Tämän lisäksi Kansallisarkisto ottaa vastaan suoraan digitaalista aineistoa. Kansallisarkiston digitaaliset palvelut ja yhdeksän toimipaikkaa vastaanottavat yhteensä yli 2 miljoonaa asiakaskäyntiä vuosittain, joista valtaosa tapahtuu verkossa.

Kansallisarkiston tehtävänä on:

1. varmistaa kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien viranomaisten asiakirjojen ja niihin sisältyvien tietojen säilyminen (analogisen, digitoidun ja digitaalisen aineiston osalta)
2. toimia viranomaisten asiakirjojen ja niihin sisältyvien tietojen pysyvän säilyttämisen sekä arkistotoimen asiantuntijaviranomaisena
3. edistää pysyvästi säilytettävien asiakirjojen ja niihin sisältyvien tietojen saatavuutta, käyttöä ja niihin perustuvaa tutkimusta
4. edistää kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien yksityisten asiakirjojen ja niihin sisältyvien tietojen säilymistä, hankkii näitä aineistoja pysyväan säilytykseen sekä osallistuu yksityisen arkistotoiminnan kehittämiseen
5. toimii asiantuntijana viranomaisten heraldisissa kysymyksissä ja edistää heraldista kulttuuria

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidätkö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Kansallisarkisto pitää erillisen toimeenpanosuunnitelman laatimista erittäin tärkeänä. Strategiassa kuvatuista toimenpiteistä puuttuu toistaiseksi konkreettisemmat kuvaukset, mitä tavoitellaan, ja minkälaisilla toimenpiteillä nämä tavoitteet on tarkoitus saavuttaa. Keskeisten toimijoiden osallistaminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta toimeenpanosuunnitelmasta tulee koko kulttuuriperintöalan kattava.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Kansallisarkisto ehdottaa, että toimeenpanosuunnitelman laatimisessa hyödynnetään pienryhmätyöskentelyä, siten että keskeiset toimijat ovat mukana omaa toimialaansa koskevissa kysymyksissä.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Kansallisarkiston rooli on hyvin keskeinen kulttuuriperintöstrategian toimeenpanosuunnitelman laatimisessa, jotta myös arkistojen ja asiakirjallisen kulttuuriperinnön merkitys tulee huomioiduksi.

Happonen Päivi
Kansallisarkisto

Kallio Maria
Kansallisarkisto